

**O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT VA MADANIYAT
INSTITUTI**

“XALQ IJODIYOTI” FAKULTETI

“MUSIQA NAZARIYASI” FANIDAN

KURS ISHI

MAVZU: Yetakchi septakkordlar.

***BAJARDI: 1-kurs “Xa va RAR”
bo'limi talabasi G'aniyev D.***

Toshkent-2015

Reja

- 1. Kirish.**
- 2. Sekstakkord nima.**
- 3. Septakkord. Dominantseptakkord va uning aylanmalari**
- 4. Yetakchi septakkordlar (DVII₇).**
- 5. Ikkinchi pog'ona septakkordi (SII₇)**
- 6. Xulosa**
- 7. Adabiyotlar**

Kirish.

San'atning eng muhim va keng xalq ommasiga kirib boruvchi turlaridan biri musiqa san'atidir. Unda badiiy mazmun tovushlar (ohang) orqali bayon etiladi va musiqaning o'ziga xos ifoda vositalarini o'zaro bog'lovchi muayyan qoidalarga asoslanadi.

Mazkur qoida va an'analar xalq (fol'klor) hamda mumtoz musiqasining (maqomlar va maqom yo'lidagi kuy va ashulalar) asrlar davomida vujudga kelgan tajribasi natijasida vujudga kelgan. Har qanday musiqani cholg'u sozida ijro etish yoki kuylash uchun musiqaning elementar nazariyasini bilish muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun, mazkur fanni o'qitish dastlab musiqa asarlarini ijro etish va ulardagi mavjud tovush va intervallar munosabatlari borasidagi bilimlarni o'zlashtirishni qamrab oladi.

Har qanday shakl va mazmundagi musiqa rang-barang tarkibiy qismlardan tashkil topadi va musiqa nazariyasi – musiqaning elementar nazariyasi, garmoniya, musiqa asarlari tahlili, polifoniya va cholg'ushunoslik singari bir necha tarmoqlarga ajraladi.

Musiqaning tarkibiy qismlari va ularning o'zaro bog'lanishlari haqidagi materiallar musiqa va uning nazariyasiga oid fanlarda aks yettirilgan. Mazkur fanlarning boshlang'ich kursi musiqaning elementar nazariyasidir.

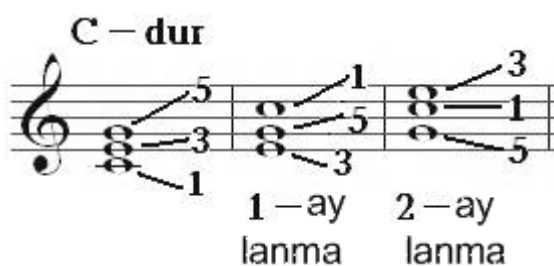
Musiqaning elementar nazariyasi kursi musiqa grammatikasi, musiqaning asosiy unsurlarini va ayniqsa, kuyni o'rganishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Ushbu fan doirasida jumladan, musiqiy tovush xususiyatlari, uning nota matnida ifodalanishi texnologiyasi,

musiqaning asosiy ifoda vositalari: metr-ritm, lad, garmoniya; ikki tovushning nisbati (interval), uch va undan ortiq tovushlar nisbati (akkord) va ular orqali ifodalanadigan musiqiy mazmun; lad, tonalliklarning musiqiy mazmunni ifodalash imkoniyatlari tahliliy o'rganiladi.

Badiiy obraz musiqa asarlarida o'ziga xos tarzda, ya'ni, ma'lum tovushlar va ohanglar sintezi sifatida aks yettiriladi. Musiqa asarlarida shakl va mazmun bir-birini to'ldiruvchi unsurlar sifatida muhim ahamiyatga egadir.

Uchtovushlik ikkita aylanmaga ega, birinchisiga **sektakkord** deyiladi, unda prima tovushi bir oktava yuqoriga ko'chiriladi, ikkinchi aylanmasi **kvartsektakkord** deyiladi, bunda prima bilan tertsiya bir oktava yuqoriga ko'chadi.

Sektakkordning pastki tovushi tertsiya bo'ladi, kvartsektakkordning pastki tovushi esa kvinta bo'ladi:

Sektakkord **6** raqami bilan belgilanadi. Kvartsektakkord esa **6/4** raqamlari bilan belgilanadi. Akkord asosiy tovushdan prima va tertsiya tomon tuziladi. Masalan, re majorda sektakkord tuzish talab etilsa, quyidagicha bo'ladi:

Yoki si minorda kvartsektakkord tuzish talab qilinsa, quyidagicha bo'ladi:

Major yoki minor uchtovushliklarining aylanmalarini istalgan tovushdan tuzish va ularning tonalliklarini aniqlash uchun:

1. Akkordning qo'shni tovushlari orasida qaysi xildagi intervallar hosil bo'lishini va;

2. Sekstakkordda yuqori tovushi prima ekanligini, kvartsektakkordda esa, o'rta tovush primaligini bilish talab qilinadi.

Quyida major va minor uchtovushliklari aylanishining interval tuzilishi tartibi keltirilgan:

Major sektakkordi - kich.3 +sof 4;

Minor sektakkordi - kat.3 + sof 4;

Major kvartsektakkordi - sof 4 + kat.3;

Minor kvartsektakkordi - sof 4 + kich.3.

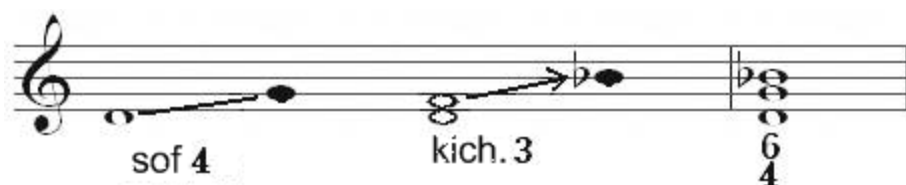
Major va minor uchtovushliklari aylanishining interval tuzilishini va ulardagi asosiy tovushlar ko'rinishini bilganda, kerak bo'lgan akkordni tuzish juda oson bo'ladi.

Masalan: re tovushidan major sektakkordi tuzish talab qilinsa;

si bemol major sektakkordi hosil bo'ladi.

Re tovushidan minor kvartsektakkordi tuzish talab qilinsa;

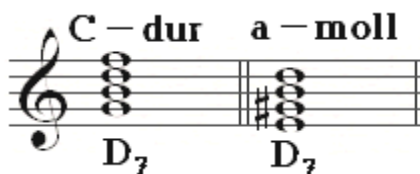
sol minor kvartsektakkordi hosil bo'ladi va h.k.

Septakkord. Dominantseptakkord va uning aylanmalari

Tertsiya asosida joylashgan, to'rt tovushli akkordga **septakkord** deyiladi. Septakkordning ikki chetidagi tovushlar oralig'i septima intervalini hosil qilganligi uchun bu akkord septakkord nomini olgan.

Musiqada septakkord xilma-xil ko'rinishlarda qo'llaniladi. Major va garmonik minorning 5 – pog'onasidan tuzilgan septakkord eng ko'p tarqalgan septakkordlardan biridir. Bu akkord **dominantseptakkord** deyiladi.

Dominantseptakkord yuqori tomondan kichik tertsiya qo'shilgan major uchtovushligidan (kat.3 + kich.3 + kich.3) tuziladi. Dominantseptakkord tovushlari asosiy tovushdan boshlab sanalganda: prima (akkordning negizi), tertsiya, kvinta va septima (akkord cho'qqisi) lardan iborat bo'ladi. Dominantseptakkord quyidagi belgi bilan yoziladi: **-D₇**

Dominantseptakkord 3 ta aylanmaga ega, bulardan birinchi aylanma - kvintsektakkord (**D_{6/5}**). Ikkinchi aylanma – tertskvartakkord (**D_{4/3}**) va uchinchi aylanma – sekundakkord (**D₂**) deb aytiladi.

Dominantseptakkord aylanmalarining nomi, akkordning eng pastki tovushi – negizidan cho'qqisiga qarab tuziladigan tovushlar intervallariga asoslanadi.

Biror tonallik yoki tovushdan dominantseptakkord yoki aylanmalarini tuzish uchun dastlab, akkordni tashkil qiluvchi intervallarning joylashishi va tuziladigan pog'onalarining kelish tartibini bilish zarur.

Dominantseptakkord (D_7) – kat.3 + kich.3 + kich.3; 5 – pog'onadan;

Dominantkvintsektakkord ($D_{6/5}$) – kich.3 + kich.3 + kat.2; 7 – pog'onadan;

Dominanttterskvartakkord ($D_{4/3}$) – kich.3 + kich.2 + kat.3; 2 – pog'onadan;

Dominantsekundakkord (D_2) – kat.2 + kat.3 + kich.3; 4 – pog'onadan tuziladi.

Dominantseptakkord noohangdosh akkordlarga kiradi. Uning tarkibida ikkita noohangdosh interval bor, bular kich.7 va kam.5 intervallaridir.

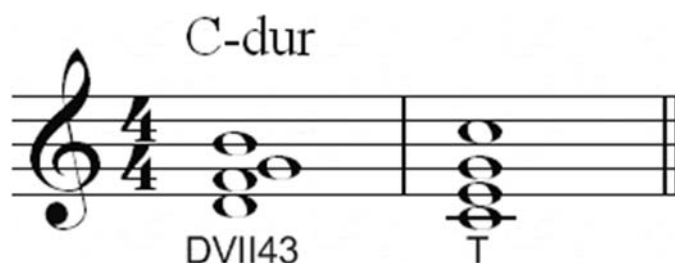
Dominantseptakkord kvintasiz, asosiy tovushi uchlantirilgan to'liq bo'lmagan tonika uchtovushligiga yechiladi: bunda 5, 7 va 2 – pog'onalar 1 – pog'onaga o'tadi, 4 – pog'ona esa 3 – pog'onaga o'tadi, 5 – pog'ona kvarta yuqoriga ko'chadi.

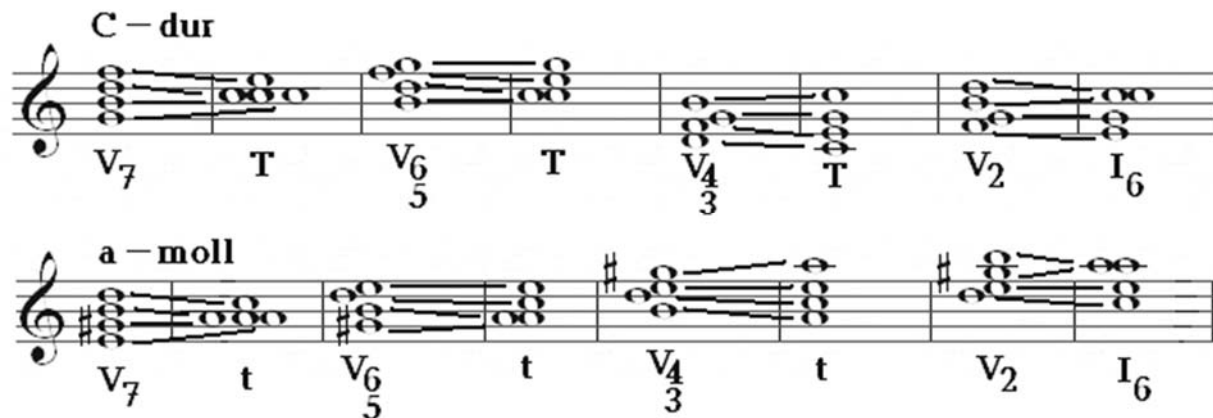
Kvintsektakkord primasi juftlantirilgan, to'liq bo'lmagan tonika uchtovushligiga yechiladi: 7 va 2 – pog'onalar 1 – pog'onaga, 4 – pog'ona 3 – pog'onaga o'tadi, 5 – pog'ona o'z o'rnida qoladi.

Tertskvartakkord asosiy tovushi oktavaga juftlantirilgan, to'liq tonika uchtovushligiga yechiladi: 2- pog'ona 1 – pog'onaga, 4 – pog'ona 3 – pog'onaga o'tadi, 5 – pog'ona o'z o'rnida qoladi; 7 – pog'ona esa oktavaga juftlantirilgan 1- pog'onaga o'tadi.

Sekundakkord primasi juftlantirilgan tonika sekstakkordiga yechiladi: 6 – pog'onasi 3 – pog'onaga o'tadi, 5 – pog'ona o'z o'rnida qoladi, 7 va 2 – pog'onalar 1 – pog'onaga o'tadi:

Yetakchi septakkordlar (DVII₇). Ikkinchi pog'ona septakkordi (SII₇)

Septakkordlar orasida dominantseptakkorddan tashqari yetakchi septakkordlar ham ko'p qo'llaniladi. Ular tabiiy va garmonik majorning, shuningdek, garmonik minorning 7 – pog'onasida tuziladi va **yetakchi septakkord** deyiladi.

Yetakchi septakkordning ikki chetidagi tovushlar tabiiy majorda kichik septima intervalini hosil qiladi va **kichik yetakchi septakkord** deyiladi. Kichik yetakchi septakkord ustki tomonidan katta tertsiya qo'shilgan kamaytirilgan uchtovushliklardan tuziladi (kich.3, kich.3, kat.3).

Yetakchi septakkordning ikki chetidagi tovushlari garmonik major va minorda kamaytirilgan septimani tashkil qiladi. Shuning uchun ham u **kamaytirilgan yetakchi septakkord** deyiladi. Kamaytirilgan yetakchi septakkord kamaytirilgan uchtovushlikdan iborat bo'lib, ustki tomonidan kichik tertsiya qo'shiladi (kich.3, kich.3, kich.3). Yetakchi septakkord quyidagicha yoziladi – DVII₇.

C-Dur

G-Dur

D-Dur

A-Dur

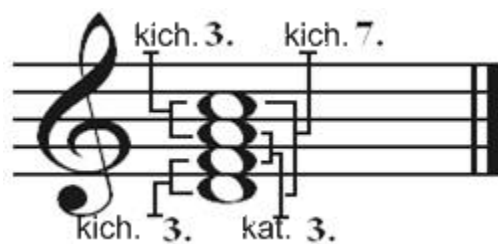
E-Dur

H-Dur

Cis-Dur

Septakkordlarning keng tarqalgan turlaridan yana biri, bu ikkinchi bosqich septakkordidir. Ikkinchi bosqich septakkordining tertsiyasi, kvintasi va septimasi subdominantaga tegishli, primasi esa tovushqatorning ikkinchi pog'onasi tovushi bo'lganligi uchun ushbu akkord **II⁷** bilan belgilanadi.

II⁷ tovushqatorning ikkinchi pog'onasidan boshlab tuziladi. Uning intervallari kich.3., kat.3., kich.3. ni, chetki tovushlari esa kich.7 ni tashkil etadi.

Subdominantseptakkord dominantseptakkord va uning aylanmalari orqali tonikaga yechiladi.

Akkordlar engarmonizmi. Engarmonik akkordlar tengligining ikki turi. Akkordlarning musiqada qo'llanishi

Musiqqa amaliyotida akkordlar engarmonizmi ko'p uchraydi. Bunda akkordni hosil qilayotgan tovushlar majmuasining turlicha atalishi imkoniyati borligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Akkordlar engarmonizmi deb eshitalishi bir xil, lekin yozilishi va nomlanishi har xil bo'lgan akkordlarga aytiladi. Akkordlar engarmonizmi uning tarkibiga kiradigan alohida tovushlar va intervallarga asoslanadi.

Akkordlardagi engarmonik tenglikning ikki xil ko'rinishi mavjud:

1. Akkorddagi barcha tovushlar almashtiriladi, biroq, ularning interval tuzilishi o'zgarmaydi:

2. Akkorddagi barcha yoki alohida tovushlar engarmonik jihatdan almashtiriladi, biroq, tovushlarning interval tuzilishi o'zgarmaydi:

Har qanday musiqqa uchtadan kam bo'lmagan tovushlar majmuasidan iborat bo'lsa, unda akkordlar hosil bo'ladi. Ularning musiqqa amaliyotida muhim o'rni bor, chunki aynan akkordlar tovushlar harakatini

muvofiglashtiradi, bundan tashqari akkordlar bir-biri bilan ma'lum qonuniyatlar asosida bog'lanadi.

Tasviriy san'atda ranglarning xili va turlari ko'pligi qanchalik ahamiyatga ega bo'lsa, musiqa akkordlar, ya'ni ko'p ovozlikning turlicha variatsiyalari badiiy-musiqiy mazmunning yanada yorqinroq aks ettirilishini ta'minlaydi. Shu bois, musiqa asari keng musiqiy garmoniya elementlariga boy bo'lsa, ya'ni akkordlar, ko'p ovozlik imkoniyatlaridan keng foydalanilsa, musiqa asarining badiiy mazmunni ifodalash imkoniyatlari shunchalik kengayadi va ushbu musiqaning tinglovchisi mumkin qadar ko'proq musiqiy ifodani o'ziga qabul qiladi.

Akkord ko'pincha shunday tarzda ifodalanadiki, uning bir necha yoki barcha tovushlari birdaniga bir necha oktavada ijro etiladi. Bunday usul *akkordning ikkilanishi* deb aytiladi. Masalan:

Aksincha, akkord to'liqsiz ham bo'lishi mumkin. Uni aniqlash uchun tovushlarini xayolan to'ldirish lozim.

Bir vaqtda qo'shilib eshitilgan hamda tertsiya bo'yicha joylashgan uch va undan ortiq tovushlarga **akkord** deyiladi. Akkord berilgan pastki tovushdan *yuqoriga qarab* tuziladi.

Ucha tovushdan iborat, tertsiya bo'yicha joylashgan akkord **uchtovushlik** deyiladi. Uchtovushlikning qaysi holatda bo'lishi shu

uchtovushlik tarkibiga kiradigan tertsiyalarning joylashuv tartibi va holatiga bog'liq bo'ladi.

1. Major yoki katta uchtovushlik kat.3 va kich.3 dan tuziladi hamda ikki chetidagi tovushlar sof 5 intervalidan iborat bo'ladi.

2. Minor yoki kichik uchtovushlik kich.3 va kat.3 dan tuziladi, ikki chetidagi tovushlar sof 5 intervalidan iborat bo'ladi.

3. Orttirilgan uchtovushlik ikkita kat.3 dan tuziladi. Ikki chetidagi tovushlar oralig'i ort. 5 dan iborat bo'ladi.

4. Kamaytirilgan uchtovushlik ikkita kich.3 dan tuziladi va ikki chetidagi tovushlar oralig'i kam.5 dan iborat bo'ladi:

Major va minor uchtovushligidan hosil bo'lgan barcha intervallar ohangdosh intervallarga kiradi. Orttirilgan va kamaytirilgan uchtovushliklardan tuzilgan intervallar esa noohangdosh intervallarga kiradi, ular *ort.5* va *kam.5* dan iborat.

Demak, major va minor uchtovushliklari ohangdosh bo'ladi, orttirilgan va kamaytirilgan uchtovushliklar esa noohangdosh bo'ladi.

Akkord tovushlari tertsiya bo'yicha joylashgan bo'lsa, unga **akkordning asosiy ko'rinishi** deyiladi.

Akkordning har bir tovushi mustaqil nomga ega. Tovushlarning nomlari asosiy ko'rinishdagi akkordning pastdan yuqoriga tomon joylashgan tovushlari hosil qilgan intervallar nomidan kelib chiqadi.

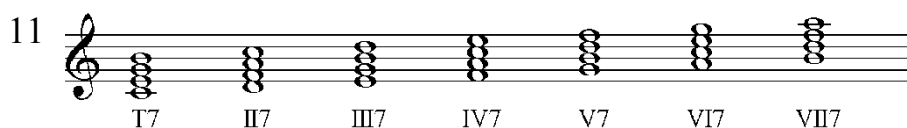
Uchtovushlikning eng pastki, ya'ni asosiy tovushi **prima**, ikkinchi yoki o'rta tovushi – **tertsiya**, uchinchi yoki yuqori tovushi – **kvinta** deyiladi.

Agar uchtovushlikda eng pastki tovush tertsiya yoki kvinta bo'lsa, bu uchtovushlik **aylanmasi** deyiladi.

Septakkord turlari.

Septakkordni ladning har bir pog'onasidan tuzish mumkin. Umuman olganda, septakkord uchtovushlikdan, uning tarkibida akkord dissonansi – septimasi borligi bilan farq qiladi. Septakkordlarning ifodali xususiyatlari ularning tovush tarkibi va funktsional ahamiyati bilan uzviy bog'liq.

Har bir septakkordning funktsiyasi uni tashkil qiladigan uchtovushliklar (asosdagi uchtovushliklar va cho'qqidagi uchtovushliklar) funktsiyalari bilan belgilanadi.

Septakkordlar quyidagilarga ajratiladi:

- a) bitta muayyan funktsiyali septakkordlar;
- b) birorta funktsiya elementlari ustunlik qiladigan septakkordlar;
- c) turli funktsiyalar elementlarining bir xil miqdoridan iborat aralash septakkordlar.

Faqat V va II pog'onalar septakkordlari bir xil funktsiyali uchtovushliklardan tuzilgan. Bu septakkordlar qolganlariga qaraganda ko'proq qo'llaniladi.

Bosh septakkordlar.

Dominantseptakkord (D_7), ya'ni V pog'ona septakkordi (V_7) – eng kuchli akkord hamda funktsional jihatdan eng yorqin garmonik vositadir.

II pog'ona septakkordi (II_7) bitta muayyan subdominanta funktsiyasiga ega.

VII pog'ona septakkordi (VII_7) ikkita funktsiya – dominanta va subdominanta funktsiyalar elementlarini uyg'unlashtiruvchi yagona septakkord hisoblanadi. Unda dominanta elementlari biroz ko'proq, chunki u ladning barcha noturg'un pog'onalaridan iborat. Bunday noturg'unlik ko'pincha garmonik majorda va garmonik minorda kamaytirilgan septakkordga aylanishi bilan kuchayadi.

D_7 , II_7 , VII_7 ladning bosh septakkordlari bo'lib, asarlar ekspozitsion, rivojlov qismlarida keng foydalaniladigan, ohangga rang-baranglik va keskinlikni bag'ishlaydigan vositadir.

Qolgan septakkordlar qandaydir bitta funktsiya elementlari ustunlik qiladigan septakkordlarga tegishli. Bular: IV_7 , I_7 , VI_7 , III_7 (ular bu erda funktsional kuchi tartibida keltirilgan). Bu akkordlar asosiy septakkordlarga qaraganda ancha kam ishlatiladi. Ular asosan sekvensiyalarda qollanilishi uchun “sekvensakkordlar” deb nom olgan.

Septakkordlar aylanmalari.

Septakkordlar uchta aylanmaga ega: kvintsektakkord, tertskvartakkord va sekundakkord.

Kvintsektakkord septakkordning birinchi aylanmasi bo'lib, uning bas ovozida tersiya tovushi joylashadi.

Tertskvartakkord septakkordning ikkinchi aylanmasi bo'lib, uning bas ovozida kvinta tovushi joylashadi.

Sekundakkord septakkordning uchinchi aylanmasi bo'lib, uning bas ovozida septima tovushi joylashadi.

DOMINANTSEPTAKKORD VA UNING AYLANMALARI

Akkordning tuzilishi. Uning qo'sh funksionalligi.

Dominantseptakkord - ladning V- pog'onasida tuzilgan to'rt tovushli akkorddir. Tersiya bo'yicha

joylashgan ushbu akkordning tuzilishi major va minor garmonik minorda bir xil.

13

D7 qo'shfunksional (bifunksional) akkord bo'lib, uning tarkibida dominanta uchtovushligining tovushlari va subdominantaning asosiy tovushi qo'shilgan (Do majorda: sol-si-re-fa). Uning noohangdoshligi akkordning dissonansli intervallari: kich.7 (sol-fa) va kam.5 (si-fa) ni tashkil etadi.

Akkordning har bir tovushi o'z nomiga ega: pastki tovush asosiy yoki prima, ikkinchi- tersiya, uchinchi- kvinta, to'rtinchi tovushi septima deyiladi.

Bu dissonansli akkord hamma kompozitorlar ijodida barcha uslubdagi asarlarda keng foydalanilgan.

14

Moderato

Мне груст - но

по - то - му, что я тс - бя люб - лю

Asosiy dominantseptakkord to'liq yoki to'liqsiz bo'lishi mumkin. To'liq septakkord tersiya, kvinta, septima kuy holatida zich, keng va

15

G dur

3 5 7

D₇ D₇ D₇

aralash joylashuvda olinadi.

Berilgan misolda birinchi akkord tertsiya kuy holati keng joylashuvda, ikkinchi akkord kvinta kuy holati zich joylashuvda, uchinchisi - septima kuy holatida keng joylashuvda berilgan.

To'liqsiz dominantseptakkord ham to'rt tovushdan iborat bo'lib, uning kvinta tovushi tushirib qoldirilgan va asosiy tovushi juftlangan holatda ishlatiladi. Bunda akkordning yangrashishi o'zgarmaydi, chunki uning kich.7 va kam.5 dissonans intervallari saqlanib qoladi. To'liqsiz dominantseptakkordning kuy holatida asosiy tovush, tertsiya va septima bo'lishi mumkin.

16

G dur

3 5 7

D₇ D₇ D₇

Dominantseptakkordning tayyorlanishi.

Dominantseptakkord quyidagi akkordlar bilan tayyorlanadi, bular qatoriga barcha funksiya akkordlari kiradi: D, D6, T, T6, K64, VI, S, II6, II, S6.

D7 ning D va, D6 bilan bog'lanishida septima tovushi pog'onama- pog'ona harakat bilan kiritiladi. D uchtovushligi primasidan keyin pastlama harakatida kiritiladigan D7 ning septimasi o'tkinchi septima deyiladi. Bu qo'shilishda qolgan tovushlar joyida qoladi yoki aylanishadi.

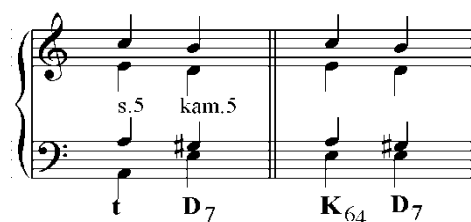
17

Shuningdek D7 ning septima tovushi kvarta va septima yuqoriga yoki pastga sakrama harakat bilan ham kiritilishi mumkin.

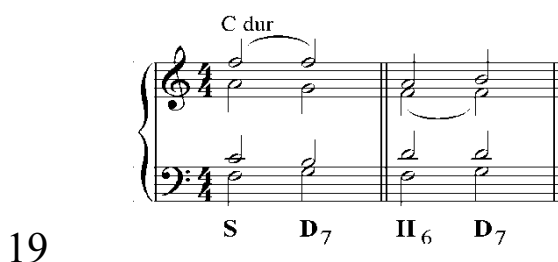
T, T6, K⁶₄, VI akkordlari D7 bilan asosan ravon harakatda qo'shiladi. Bunda hosil bo'lgan sof va kamaytirilgan kvinta ketma-ketligini qo'llash mumkin.

18

Shuningdek, septima kvarta va septimaga yuqori va pastki harakat yo'li bilan ham kiritilishi mumkin. Bu sakrash teskari tarafga yechilish bilan mutanosiblashtiriladi.

Ladning IV pogʻonasi - subdominantaning asosiy tovushi bir vaqtning oʻzida dominantseptakkordning septimasidir. **Subdominanta akkordlarining** dominantseptakkord bilan bogʻlanishida umumiy tovush oʻz oʻrnida qoladi. Shuning uchun D7ning septimasi tayyorlangan septima deyiladi.

S - D7 izchilligida toʻliqsiz D7ni qoʻllash zarur, chunki toʻliq D7 bilan ravon ovoz yoʻnalishida garmonik bogʻlanishga erishish imkoni yoʻq.

Dominantseptakkordning yechilishi.

Dominantseptakkorddan soʻng odatda tonika keladi. Bu lad tortilishlarining va dominantadagi dissonansli noohangdosh intervallarning oqangdoshlikka tabiiy echilishidir. Yechilishda dissonans intervallar ohangdosh turgʻun intervallarga oʻtadi. D7 yoki uning aylanmalarini yechish uchun, birinchi navbatda, uning septimasini toʻgʻri yechish lozim. Qolgan ovozlar esa ovoz yoʻnalish qoidalariga mos holda ravon harakatlantiriladi.

D7 ning tonikaga yechilishidagi tartibi:

1. Septima-bir pogʻona pastga yoʻnaladi.
2. Kvinta bir pogʻona pastga yoʻnaladi.
3. Tersiya bir pogʻona yuqori, oʻrta ovozlarda tersiyaga ham pastlama yoʻnalishi mumkin.

4. Asosiy tovush tonikaning primasi dominanta primasiga kvarta yuqori yoki kvinta pastga o'tadi.

Dominantseptakkordning tonikaga echilishida sakramalar ham asosan sopranoda bo'lishi mumkin; tersiya tersiyaga, prima tersiyaga, prima primaga, kvinta primaga.

To'liq D7 to'liqsiz, kvintasi tushirib qoldirilgan tonikaga yechiladi. To'liqsiz D7 (kvintasi tushirib qoldirilgan, primasi juftlangan) to'liq tonikaga yechiladi.

20

Asosiy D7 ba'zi hollarda o'rta va xotima kadensiyada qo'llaniladi.

21

Размерно

Ф. Шуберт. Серенада

Ko'pi
ncha
badiiy
adabiyotd
a xotima
kadensiya
larda

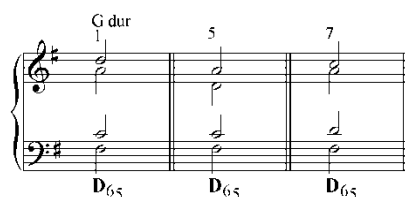

to'liqsiz dominantseptakkordning tonikaga qarama - qarshi yoki parallel oktavalarda bilan yechilishini kuzatish mumkin.

Dominantseptakkordning aylanmalari

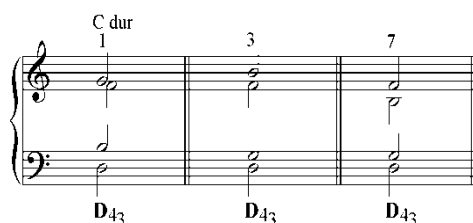
Dominantseptakkord aylanmalari davriyaning rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Dominantseptakkord aylanmalarining qo'llanilishi bas ovozi yo'nalishida xilma-xillikni yaratadi. Akkordning bas tovushi bo'yicha D7ning aylanmalari ajratiladi. Agar akkordning bas ovozida tersiya joylashgan bo'lsa, bunday akkord kvintsektakkord deb ataladi. Bas ovozida kvinta tovushi joylashganda bu akkord terskvartakkord deb nomlanadi; agar bas ovozida septima tovushi joylashgan bo'lsa, bu akkord sekundakkord deb ataladi. Aylanmalarning nomlanishi bas bilan septima, bas bilan asosiy tovush orasidagi intervallardan kelib chiqadi. Dominantkvintsektakkordning belgilanishi - D⁶⁵. Bas ovozida VII pog'ona bo'lib, akkord prima, kvinta, septima kuy holatida bo'lishi mumkin.

22

Terskvartakkordning qisqa belgilanishi - D⁴³. Tonallikning bas ovozida II-pog'onasi bo'lib, akkord prima, tersiya, septima kuy holatida bo'lishi mumkin.

23

Sekundakkordning belgilanishi-D². Akkord septimadan boshqa barcha tovushlar kuy holatida bo'lishi mumkin.

24

Dominantseptakkord aylanmalari to'liqsiz holatda ham bo'lishi mumkin.

Dominantseptakkord aylanmalarining yechilishi.

Dominantseptakkord aylanmalari tonika garmoniyasiga yechiladi. Bu lad tortilishlarining va dissonansli intervallarning tabiiy yechilishidir.

D^6_5 T ga yechiladi

D^4_3 T va o'tkinchi T64 ga yechiladi

D2 T6 ga yechiladi

Yechilishlar ravon harakat bilan kechadi:

1. asosiy tovush o'rnida qoladi;
2. kvinta va septima sekunda pastga tushadi;
3. tersiya bir pog'ona yuqoriga yoki o'rta ovozlarda tersiyaga pastlama harakatlanadi.

ADABIYOTLAR

1. Akbarov I.A. Musiqa lug'ati. - T.: O'qituvchi, 1997. – 384 b.
2. Apraksina O.A. Metodika muzikal'nogo vospitaniya v shkole. Uchebn. posobiye. - M.: Prosvesheniye, 1983. - 224 s.
3. Britva. Posobiye po teorii muziki i sol'fedjio. 2-e izd. M., 1997.
4. Vaxromeyev V.A. Muzikaning elementar nazariyasi. - T.: O'qituvchi, 1980. - 224 b.
5. Vaxromeyeva T.A. Spravochnik po muzikal'noy gramote i sol'fedjio. M., 2004.
6. Vinogradov, Krasovskaya. Zanimatel'naya teoriya muziki.M., 1991.
7. Dmitrieva L.G. Chernovskaya N.M. Metodika muzikal'nogo vospitaniya v shkole. Uchebnik. - M.: Prosvesheniye, 1989. – 207s.
8. Kadtsin L.M. Muzikal'noye iskusstvo i tvorchestvo slushatelya: Ucheb. posobiye dlya vuzov. - M.: Visshaya shkola, 1990. - 303 s.
9. Koday Z. Izbranniye stat'i. - M.:Sov. kom-r, 1982.- 288 s.
10. Maktabda musiqa tarbiyasi metodikasidan lektsiyalar kursi (tezislar). D.Omonullayev. - T., 1990. - 87 b.